

Śródlądowa obserwacja foki pospolitej *Phoca vitulina* na Wiśle koło Gniewu

Inland record of harbour seal *Phoca vitulina* on the Vistula River near Gniew (Pomerania)

ARKADIUSZ SIKORA

Stacja Ornitologiczna, Muzeum i Instytut Zoologii
Polska Akademia Nauk
80–680 Gdańsk, ul. Nadwiślańska 108
e-mail: sikor@miiz.waw.pl

Słowa kluczowe: *Phoca vitulina*, śródlądzie, rzeka, Pomorze.

W październiku 2015 roku na śródlądowym odcinku Wisły, poniżej Gniewu, w pobliżu miejscowości Wielkie Walichnowy (888 km rzeki) obserwowano jedną fokę pospolitą *Phoca vitulina*. Wcześniej, w lipcu 2012 roku, widziano osobnika tego gatunku koło Polskiego Gronowa (883 km rzeki).

Fokę pospolitą *Phoca vitulina* zaobserwowano 9 października 2015 roku w dolinie Wisły na jednej z mielizn w pobliżu miejscowości Wielkie Walichnowy, na 888. kilometrze rzeki (ryc. 1–4). Podczas trwającej ok. 30 minut obserwacji foka leżała w tej samej części piaszczystej mielizny. Kilka cech morfologicznych, takich jak: krótki pysk, układ nozdrzy w kształcie litery V oraz jasne obramowania nad oczami (Kuklik, Skóra 2004) pozwoliły oznaczyć tego osobnika jako fokę pospolitą. Ogólne ubarwienie ciała było jasne, a ciemne plamy zauważono na wierzchu głowy i karku. Foka była w dobrej kondycji, wielokrotnie podnosiła głowę i kilka razy układała ciało w kształt litery U.

Jest to druga udokumentowana śródlądowa obserwacja foki pospolitej na Wiśle. Poprzedniej dokonał Krzysztof Wasielewski w dniach 14–15 lipca 2012 roku na 883. kilometrze rzeki, w okolicach wsi Polskie Gronowo, na południe od Gniewu. Obserwowany osobnik żero-

wał w rzece i odpoczywał na piaszczystej łasze (<http://www.fokarium.pl/obserwacjefok/obserwacjefok.htm> – data dostępu 12.11.2015 r.).

Foka pospolita, mimo szerokiego zasięgu na półkuli północnej i licznej populacji światowej, ocenionej na 350–500 tys. osobników (Thompson, Härkönen 2008), nie tworzy na Bałtyku dużej populacji. Subpopulacja w wewnętrznej części Bałtyku jest niewielka i koncentruje się w kilku koloniach Cieśniny Kalmarskiej we wschodniej Szwecji. W roku 2008 liczyła ona 588 osobników, przy poziomie reprodukcji wynoszącym w ostatnich latach ok. 100 urodzonych focząt (Härkönen, Isakson 2010). Zmiany liczebności foki pospolitej na tych terenach przebiegały w sposób dynamiczny. Liczebność populacji wynosząca na początku XX wieku około 5 tys. fok, poprzedzona prawdopodobnym wzrostem w XIX wieku (Schmölcke 2008), uległa gwałtownej redukcji w latach 20.–30. XX wieku wskutek intensywnego

Ryc. 1–4. Foka pospolita *Phoca vitulina* na Wiśle koło miejscowości Wielkie Walichnowy (9.10.2015 r.; fot. A. Sikora)

Figs 1–4. *Phoca vitulina* on the Vistula River near Wielkie Walichnowy (9 October, 2015; photo by A. Sikora)

nych polowań, by osiągnąć w latach 60. zaledwie 200 osobników, a w latach 70. XX – skrajnie niską wartość 10 samic przystępujących do rozrodu, przy łącznej liczebności ok. 50 osobników. Do zmniejszenia liczebności przyczyniło się także chwytanie fok w sieci rybackie i skażenie środowiska związkami chemicznymi (DDT i PCB), prowadzące do ograniczenia zdolności reprodukcyjnych samic. Od kiedy zaprzestano polowań i następowała poprawa czystości środowiska zarejestrowano wzrost populacji o 9% rocznie (Härkönen, Isakson 2010). Gatunek wycofał się jednak z Gotlandii i nie powrócił na dawniej zajmowane tereny rozrodu w Estonii (Kuklik, Skóra 2004). Pomimo że w zachodniej części Bałtyku liczebność gatunku była znacznie wyższa i wynosiła ok. 14 tys. osobników (Härkönen i in. 2008), to w latach 1988 i 2002

zainfekowana wirusem nosówki znaczna część populacji uległa silnej redukcji (Härkönen i in. 2006). Według kryteriów zagrożenia fauny w obrębie Bałtyku subpopulacja foki pospolitej z regionu Kalmarsund jest narażona na wyginiecie (kryterium VU), natomiast populację zachodniobałtycką zamieszczono w kategorii niskiego ryzyka LC (HELCOM 2013).

W XIX wieku foka pospolita była znacznie częściej spotykana w wodach południowego Bałtyku i była dość częsta w Zatoce Gdańskiej (Kuklik, Skóra 2004). W latach 1946–1975 pojawiała się skrajnie rzadko w okolicy Wyspy Wolin i na Zalewie Szczecińskim (Wołk 1983). Foka szara sporadycznie przystępuje do rozrodu na polskim wybrzeżu Bałtyku, np. w okolicy ujścia Wisły w roku 1990 w rezerwacie przyrody „Ptasi Raj” (Anna i Mirosław Zawadzcy

– inf. niepubl.) oraz w roku 2011 w rezerwacie „Mewia Łacha” (<http://hel.hel.univ.gda.pl/animals/fp.html> – data dostępu 12.11.2015 r.).

Według danych z „Atlasu Ssaków Polski” (<http://www.iop.krakow.pl/ssaki> – aktualizacja 24.06.2013 r.) foka pospolita rzadko pojawia się na polskim wybrzeżu Bałtyku (stwierdzona w 22 kwadratach, 45 obserwacji). Przypadki obserwacji fok pospolitych w głębi łądu w Polsce są wyjątkowe. Na śródlądziu, w innych częściach Europy, fokę pospolitą rejestrowano np. w Holandii, gdzie regularnie pojawiała się w odległości do 50 km od brzegu morskiego (rzadko w większej odległości, co tłumaczy się obecnością konstrukcji hydrotechnicznych; Verheyen i in. 2012).

Spśród dwóch innych gatunków fok spotykanych w polskiej części Bałtyku równie rzadka jest foka obrączkowana *Phoca hispida*, którą wykazano w 18 kwadratach (36 obserwacje; <http://www.iop.krakow.pl/ssaki> – aktualizacja 20.08.2012 r.). Natomiast najczęściej spotykana foka szara *Halichoreus grypus* została stwierdzona w 81 kwadratach (937 obserwacje; <http://www.iop.krakow.pl/ssaki> – aktualizacja 16.09.2015 r.).

PIŚMIENNICTWO

- Härkönen T., Bäcklin B.-M., Barrett T., Bergman A., Corteyn M., Dietz R., Harding K., Malmsten J., Roos A., Teilmann T. 2008. Mass mortality in harbour seals and harbour porpoises caused by an unknown pathogen. *The Veterinary Record* 162: 555–556.
- Härkönen T., Dietz R., Reijnders P., Teilmann J., Harding K., Hall A., Brasseur S., Siebert U., Goodman S., Jepson P., Dau Rasmussen T., Thompson P. 2006. A review of the 1988 and 2002 phocine distemper virus epidemics in European harbour seals. *Diseases of Aquatic Organisms* 68: 115–130.
- Härkönen T., Isakson E. 2010. Status of harbour seals (*Phoca vitulina*) in the Baltic proper. *NAMMCO Scientific Publications* 8: 71–76.
- HELCOM 2013. HELCOM Red List Species Information Sheets (SIS). Mammals. Baltic Marine Environment Protection Commission.
- Kuklik I., Skóra K.E. 2004. Foka pospolita. W: Adamski P., Bartel R., Bereszyński A., Kepel A., Witkowski Z. (red.) *Gatunki Zwierząt (z wyjątkiem ptaków). Poradniki ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny. Tom 6.* Ministerstwo Środowiska. Warszawa: 427–430.
- Schmölcke U. 2008. Holocene environmental changes and the seal (Phocidae) fauna of the Baltic Sea: coming, going and staying. *Mammal Review* 38: 231–246.
- Thompson D., Härkönen T. 2008. *Phoca vitulina*. The IUCN Red List of Threatened Species: <http://dx.doi.org/10.2305/IUCN.UK.2008.RLTS.T17013A6723560.en>; dostęp 11.12.2015 r.
- Verheyen D.A.M., Verdaat J.P., Ijzer J., Brasseur S.M.J.M., Leopold M.F. 2012. Harbour seals (*Phoca vitulina*) in Dutch inland waters: an overview of reported sightings and some first data on diet. *Lutra* 55 (2): 89–99.
- Wołk K. 1983. *Phoca vitulina* Linnaeus, 1758. W: Pućek Z., Raczyński J. (red.). *Atlas rozmieszczenia ssaków Polski.* PWN, Warszawa: 163 (Tom 1), 168 (Tom 2).
- <http://www.fokarium.pl/obserwacje/fok/obserwacje-fok.htm> – data dostępu: 12.11.2015 r.
- <http://hel.hel.univ.gda.pl/animals/fp.html> – data dostępu: 12.11.2015 r.
- <http://www.iop.krakow.pl/ssaki> – data dostępu: 12.11.2015 r.

SUMMARY

Sikora A. Inland record of harbour seal *Phoca vitulina* on the Vistula River near Gniew (Pomerania)

In October 2015, a single individual of harbour seal *Phoca vitulina* was observed on the inland waters of the Vistula river near Wielkie Walichnowy (the 888th km of the river). Previously one individual of this species was observed near the same place (Polskie Gronowo, the 883rd km of the Vistula) in July 2012.